

Використані джерела:

1. Про затвердження Інструкції про порядок ведення трудових книжок працівників : наказ Міністерства праці, Міністерства юстиції України, Міністерства соціального захисту населення України від 29 липня 1993 р. № 58. URL : <https://www.buh24.com.ua/instruktsiya-pro-poryadok-vedennya-trudovih-knizhok-nakaz-58-vid-29-07-1993-r/>.
2. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо обліку трудової діяльності працівника в електронній формі : Закон України від 05.02.2021 р. № 1217-IX. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1217-20#n17>.
3. Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування : Закон України від 08.07.2010 р. № 2464-VI. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/2464-17>.
4. Справа № 265/5155/15-ц. URL : <https://reyestr.court.gov.ua/Review/66785945>

Древаль Юрій Дмитрович,
*доктор наук з державного управління, професор,
професор кафедри охорони праці та техногенно-екологічної безпеки
Національного університету цивільного захисту України*

ПОЛІТИЧНА ЛЮДИНА В УМОВАХ ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА ЯК ПРЕДМЕТ МІЖДИСЦИПЛІНАРНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Сучасне інформаційне суспільство створює принципово нові умови для життєдіяльності цивілізації, соціуму та окремих індивідів. Поява інформаційного суспільства пов'язується з інформаційною революцією та розвитком нових технологій, що радикально змінюють характер суспільних відносин. Інтенсивно долаються державно-національні бар'єри, створюються нові інформаційні можливості вдосконалення комунікаційних зв'язків і менш значущими стають психологічні перешкоди для міжособистісного спілкування. Усе це позначається й на політичній діяльності, яка стає більш відкритою та формально доступнішою для широких верств населення. Відтак набуває нового звучання і проблема цілісності політики, яка першочергово стосується кола її суб'єктів, зокрема входження в політику пересічних громадян.

Для сучасного розуміння проблем «політичної людини» непересічне значення мають напрацювання Е. Тоффлера, дослідження якого спрямовуються, окрім іншого, на різнобічні аспекти входження людини в політику і в яких неодноразово наголошується на тій обставині, що сучасне «інформаційне суспільство» та «надлишок політичної інформації» супроводжуються значним відчуженням людини від політики [1; 2]. Аналіз участі людини в політиці традиційно проводиться за допомогою когнітивних та біхевіористських підходів. Перспективним для аналізу зазначеної проблематики є й антропосоціетальний підхід, який Н. Лапіним тлумачиться як «розуміння суспільства та людини в якості паритетних взаємопроникних компонентів цілісного соціуму, що власне й породжується діями та взаємодіями людей» [3, с. 17].

Людина є водночас і об'єктом, і суб'єктом політики, її активним творцем. Політику творять її суб'єкти, передусім люди та групи, але й групи складаються з окремих людей. Ставлення людини до «світу політичного» позначається на всіх аспектах діяльності органів державної влади та функціонування політичної системи суспільства. Саме завдяки участі особистості в політичних процесах розкриваються її творчі можливості, формується політична позиція та уява щодо перспектив розвитку соціуму. Індивідуальні ідентичності складають й основу сучасного розуміння інформаційного суспільства. У сучасному розумінні категорія «інформаційне суспільство», за оцінкою авторів аналітичної доповіді «Інформаційне суспільство в Україні: глобальні виклики та національні можливості», – це передусім гуманітарна категорія, що описує якісні суспільні трансформації, зміщення

акцентів із виробничої до невиробничої сфер, зміну характеру потоків, групових та індивідуальних ідентичностей» [4, с. 5].

Невипадково останнім часом виразно спостерігається посилення дослідницької уваги до різнобічних аспектів участі людини в політичних та політико-правових процесах, а також її впливу на формування та реалізацію державної політики у складних умовах сьогодення. Феномен «політичної людини» досліджується в руслі багатьох суспільствознавчих наук, зокрема: політичної антропології, політичної філософії, політичної та правової психології тощо.

У політології феномен «політичної людини» належить до понятійного ряду політичної антропології, що загострює увагу до суб'єктивних чинників політики. Слід відзначити і тенденцію до зв'язку антропології із загальним розвитком суспільства та процесами політичної модернізації. Філософію політики в цьому сенсі визначають і як «галузь знань саме світоглядного характеру, тобто знань, які допомагають людині змінити передусім саму себе як агента політичної дії, стати свідомим суб'єктом цілеспрямованої політичної творчості». Предметне поле політичної та правової психології взагалі базується на суб'єкті та його мотивації до участі в суспільних процесах та політико-правових відносинах.

Власне, і в юриспруденції інститут прав і свобод людини розглядається як система базових норм і принципів, що сукупно визначають та регулюють різнобічні аспекти правового статусу людини, а також її взаємовідносини з соціумом та державою. Природно, що право нерозривно пов'язане з правами людини і разом вони складають нерозривну єдність.

Невипадково базою сучасних конституцій є якраз захист прав і свобод людини (див., напр., зміст ст. 3 Конституції України, в якій зазначається: «Людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю. Права і свободи людини та їхні гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави...»). Слід відзначити і загальну для багатьох європейських країн тенденцію до формування в межах науки конституційного права спеціальної дисципліни, що має своїм предметом права людини.

Водночас слід відзначити і ту обставину, що «інформатизація» та «технологізація» призводять до деякої зневаги ролі окремої особистості у формуванні та здійсненні політики. Відомо ж, що основні концепції інформаційного суспільства першочергово базуються на значущості економічних та соціальних факторів (див., напр., концепції постеконічного суспільства Г. Кана, постцивілізаційного суспільства П. Дракера, постісторичного суспільства Р. Сейденберга, постпротестантського суспільства С. Алстрома) сучасного розвитку соціуму. Виводять «пересічну людину» за межі політичного процесу і традиційні підходи до тлумачення політичного співтовариства. В. Кот слідом за Л. Даймондом підкреслює, що елементами такого товариства є «цілісність, єдність та сильна групова солідарність (підкреслено нами – Ю. Д.)» [5, с. 109]. Власне, й традиційні підходи до розуміння концепту політичної системи суспільства, охоплюючи «інститути», «відносини», «ідеї» та «норми», залишають людину поза межами «системи». За таких підходів нівелюються й різні культурологічні концепції сучасного суспільного розвитку, що складає значну методологічну проблему.

У сучасній юридичній літературі вже традиційно відзначається, що для правової доктрини людина як соціальний і політико-правовий феномен є об'єктом постійного наукового інтересу. У цьому разі першочергово має йтися про всебічне забезпечення прав і свобод людини, гарантування її повноцінної діяльності як активного суб'єкта суспільних та політико-правових відносин. Очевидно, у складних умовах сьогодення наведене положення повинно постійно вдосконалюватися з обов'язковим урахуванням особливостей розвитку сучасного інформаційного суспільства.

Використані джерела:

1. Тоффлер Э. Метаморфозы власти: Знание, богатство и сила на пороге XXI века / пер. с англ. М. : ООО «Издательство АСТ», 2002. 670 с. (Серия «Philosophy»).

2. Тоффлер Е. Нова парадигма влади. Знання, багатство й сила / пер. з англ. Харків : Акта, 2007. 688 с.
3. Лапин Н. И. Антропосоциетальный подход: методологические основания, социологические измерения. *Вопросы философии*. 2005. № 2. С. 17-29.
4. Інформаційне суспільство в Україні: глобальні виклики та національні можливості: аналіт. доповідь / Д. В. Дубов, О. А. Ожеван, С. Л. Гнатюк. Київ : НІСД, 2010. 64 с.
5. Кот В.С. Концептуалізація політичного союзу. *Поліс*. 2006. № 1. С. 104-109.

Калиновський Богдан Валерійович,
доктор юридичних наук, професор,
завідувач кафедри конституційного права та прав людини
Національної академії внутрішніх справ

ГРОМАДЯНСТВО УКРАЇНИ: КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВІ ПРОБЛЕМИ РЕГЛАМЕНТАЦІЇ

Сучасний світ вимагає перегляду значення інституту громадянства. Сприяють цьому процесу триваючі геополітичні зміни та процеси глобалізації. З'ясування конституційно-правових проблем регламентації та реалізації засад громадянства України є важливою складовою інтеграційних процесів в рамках Європейського Союзу та розв'язання військового конфлікту України з Російською Федерацією. Також на конституційно-правове регулювання впливає розвитком наукових технологій, що ускладнює вирішення питання громадянства, наприклад громадянство дитини, народженої сурогатною мамою. Україна зіштовхнулася із великою кількістю проблем, породжених відсутністю міжнародного стандарту у цьому питанні, досить суперечливою національною практикою, відсутністю гарантій у такої дитини тощо. Складність для України також додає дозвіл окремих держав Європейського Союзу, Російської Федерації мати множинне громадянство. Як наслідок, Україна опинилась в складній ситуації, що потребує зваженого та прагматичного вирішення проблем у питанні громадянства, зокрема визначити дійсний зміст конституційного положення, що в Україні існує єдине громадянство.

Цілком виправдано, що людина обирає комфортні умови життя, і чим більше гарантує держава, тим краще. Тому громадяни України в непоодиноких випадках шукають варіанти кращого матеріально-фінансового забезпечення, і в окремих випадках цьому може сприяти отримання громадянства іншої держави.

Конституційна формула, закріплена в назві розділу II Конституції України від 28 червня 1996 року визначає, що кожному гарантовано статус людини, при цьому додатково надаються права та обов'язки громадянина. Тому громадянство покладає на кожного з нас додаткові можливості (наприклад, брати участь в управлінні державними справами (ст. 38), на об'єднання у політичні партії (ст. 37, на соціальний захист (ст. 46)), в першу чергу політичного характеру, та відповідні обов'язки (наприклад, захист вітчизни та територіальної цілісності України (с. 65), щорічно подавати декларації про свій майновий стан (ст. 67).

Доречного зауважити, що питання громадянства є правом суверена, тобто незалежної держави, яка самостійно визначає його конституційно-правові основи.

Конституція України питанню громадянства приділяє особливу увагу. Так, в ст. 4 закріплено положення, що в Україні існує єдине громадянство. Підстави набуття і припинення громадянства України визначаються законом. Ст. 25 закріпила, що громадянин України не може бути позбавлений громадянства і права змінити громадянство. Ст. 81 визначає підстави дострокового припинення повноважень народного депутата, однією з яких є припинення його громадянства або його виїзд на постійне проживання за межі України. Ст.